

Алдона Василяускене
Vilnius University
Литва

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ СПИСКІВ ДРУГОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ

У Великому Литовському Князівстві (далі ВЛК) були в XVI ст. прийняті кодекси законів — Литовські Статути (1529, 1566 і 1588 рр.).

Литовські Статути — видатні пам'ятки права і культури, джерела історії литовського, українського, білоруського та інших народів, давно і по заслугі оцінені дослідниками багатьох країн. Вони відрізняються від кодексів законів європейських і московської феодальних структур тим, що там законом в основному охоплені лише норми карного права, а в деяких також частково канонічного. Другий Литовський Статут (далі ДЛС), так само як і Перший, охоплює майже всі ділянки права: державного, цивільного, воєнного, карного, і судочинства, земельного, сімейного та деяких інших.

Цікава сама чинність ДЛС. Після Люблинської унії (1569 р.) до Польської корони були приєднані Київське, Волинське і Брацлавське воевідства. На цих територіях лишився далі в дії ДЛС, хоч і без II розділу («Про земську оборону»), оскільки він не відповідав наявній політичній ситуації. Списки ДЛС без другого розділу отримали в історіографії назву Волинських. У воевідствах приєднаних до Польщі ці списки були в дії і після прийняття у ВЛК Третього Литовського Статуту (ТЛС).

Цей ТЛС не втратив свого значення навіть після Третього розбору Польщі, коли майже вся Литва опинилася в кордонах царської імперії і діяв на цій території аж до 1840 р.

Перший і Другий Литовські Статути в час своєї правосильності не були надруковані і поширювались на величезній території ВЛК у списках. Їх переписували мовою оригіналу, себто канцелярською мовою ВЛК, яку більшість дослідників називають давньобілоруською мовою, а також перекладали на давньопольську і латинську мови. Війни та стихійні нещастя знищили багато списків. У сучасну пору ми знаємо приблизно 40 списків ДЛС — сім з них — мовою оригіналу, а саме:

1. Курницький список. Рукопис зберігається в Польщі, в Курницькій бібліотеці, недалеко від Познаня. Список походить із 1578-1582 рр. з Могильного (верхів'я Німану).

2. Чудовський список. Зберігається в Московському державному іс-

торичному музеї. Список має точну дату переписання — 1604 р. і походить з України.

3. Луцький список. Зберігається в рукописному відділі ЦНБ АН УРСР (в Києві), а переписано його в Луцьку перед 1629 р.

4. Список Василя Усовича. Зберігається в державній бібліотеці ім. В. І. Леніна в Москві. Написаний у Києві перед 1648 р.

5. Список Адама Залуського. Зберігається у Львівському національному музею. Рукопис має дату і місце написання — 1619 р., Київ.

6. Список Яна Хотимського (неповний). Зберігається у Ленінградській публічній бібліотеці ім. М. Е. Салтикова-Щедріна. Написаний у 80-90 рр. ХУІ стор. у Вітебському воевідстві.

7. Почаєвський список (дефективний). Зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника. Переписаний у 1590-их роках на Волині.

Ці сім списків можна групувати за структурою, за часом і місцем написання за обсягом дії та за іншими прикметами.

Останнім часом пильну увагу присвячують вивченню Литовських Статутів у Вільнюському університеті. З ініціативи проф. Станіслава Лазутки 20 років тому створено там групу вивчення Литовських Статутів. Скоро закінчать чотиритомне академічне видання (десяте з черги) Першого Литовського Статуту. В 1983 р. вийшла друком перша книга (Перший Литовський Статут. Палеографічний і текстологічний аналіз списків), 1985 р. — друга (Перший Литовський Статут. Факсіміле Дзялиньського, Лаврентіївського та Ольшевського списків), а цього року вийде третя книга (тексти Литовського Статуту трьома мовами) старобілоруською, латинською, старопольською мовами і словник чотирьох мов).

Закінчено також початковий етап підготовки до друку багатомовного академічного видання ДЛС — всі збережені відомі нам списки мовою оригіналу, опрацьовані в окремих наукових статтях. Оскільки оригінал ДЛС не зберігся, головна мета цих досліджень визначити найавтентичніший список, який можна було б покласти в основу академічного тексту ДЛС.

Під керівництвом проф. С. Лазутки організовано дві республіканські наукові конференції, присвячені Литовським Статутом: 1979 р. з приводу 450-річчя Першого Литовського Статуту і 1988 р. з приводу 400-річчя Третього Литовського Статуту. Поточного 1991 р. з приводу 425-річчя Другого Литовського Статуту, ми маємо намір за традицією разом із дослідниками Литовських Статутів України, Білорусії, Москви та Польщі (радо привітаємо також закордонних дослідників цих пам'яток) улаштувати 19-21 вересня 1991 р. республіканську наукову конференцію з тим, що доповіді та матеріали цієї конференції будуть опісля видані.

Ми хотіли б зустрінути на цій конференції якнайширші кола дослідників цієї ділянки з Європи, Сполучених Штатів і Канади, щоб ма-

ти змогу ширше і докладніше вивчити всі питання, виявити можливі невідомі нам списки Першого і Другого Литовських Статутів. Наш невеликий колектив, всього п'ять дослідників дуже радо зустрінувся б з колегами з-за кордону.